

*Jsou tvůrci, kteří se dotknou pravdy, krásy, nekonečna,
ale slovy ten dotek vyjádřit nelze.*

Boris Jirků

Autentická zpráva o nás a našem světě

Boris Jirků výtvarné umění vnímá jako jedinečný způsob výpovědi o našem vnitřním a vnějším světě. Malíř, sochař, ilustrátor a pedagog se svérázným přístupem a výjimečným citem pro figurální kresbu a malbu, který dnes mladším kolegům pomáhá na cestě k poznání, byl sám jako student rebel a ze studia jej dokonce několikrát vyloučili.

text **Kateřina Černá**, foto **Karin Zadrlick**, archiv **Borise Jirků**

Co pro vás znamená žít tvůrčí život umělce?

Moc se mi líbila kniha *Jak si lidé hrají*, Erica Berne. Autor v ní píše, že vše je hra. Hra na alkoholika. Mně dal Bůh šanci hrát hru na umělce. Moc mě baví a někdy si říkám, jestli to není jen ta jediná, co mě baví a kterou snad umím. Už od dětství jsem nadšeně četl životopisy umělců, malířů, sochařů a přál jsem si žít tvůrčí život, plný bolesti a radosti. Prostě plný život. To se mi v podstatě splnilo. Poznal jsem lásku, přátelství i nepřátelství, krásu a ošklivost, něhu i drama a taky závist. Nemoc a smrt nejbližších. Zdědil jsem Marfanioho syndrom, na který můj milovaný otec v padesáti zemřel. Jsem po druhé operaci srdce, žiji jen díky doktorům. Maminku před třemi lety v Praze zabila tramvaj. To bylo pro mne memento mori. Já mám to štěstí, že stále dělám práci, která mě baví, kreslím, maluji, ilustruji, vytesávám sochy. Rád předávám znalosti, kterých jsem na své cestě nabyt. Učil jsem figurální kresbu na UMPRUM v Praze, teď učím na Akademii umění v Banské Bystrici a na Fakultě designu a umění Ladislava Sutnara na ZČU v Plzni. Možná učím opravdu dobře, dostal jsem zlatou medaili na Akademii umění v Banské Bystrici a pamětní medaili Západočeské univerzity. Také jsem na své cestě potkal učitele, kteří zásadním způsobem ovlivnili směr mojí cesty. I díky nim učím a mám pocit, že je to mé poslání. Že je

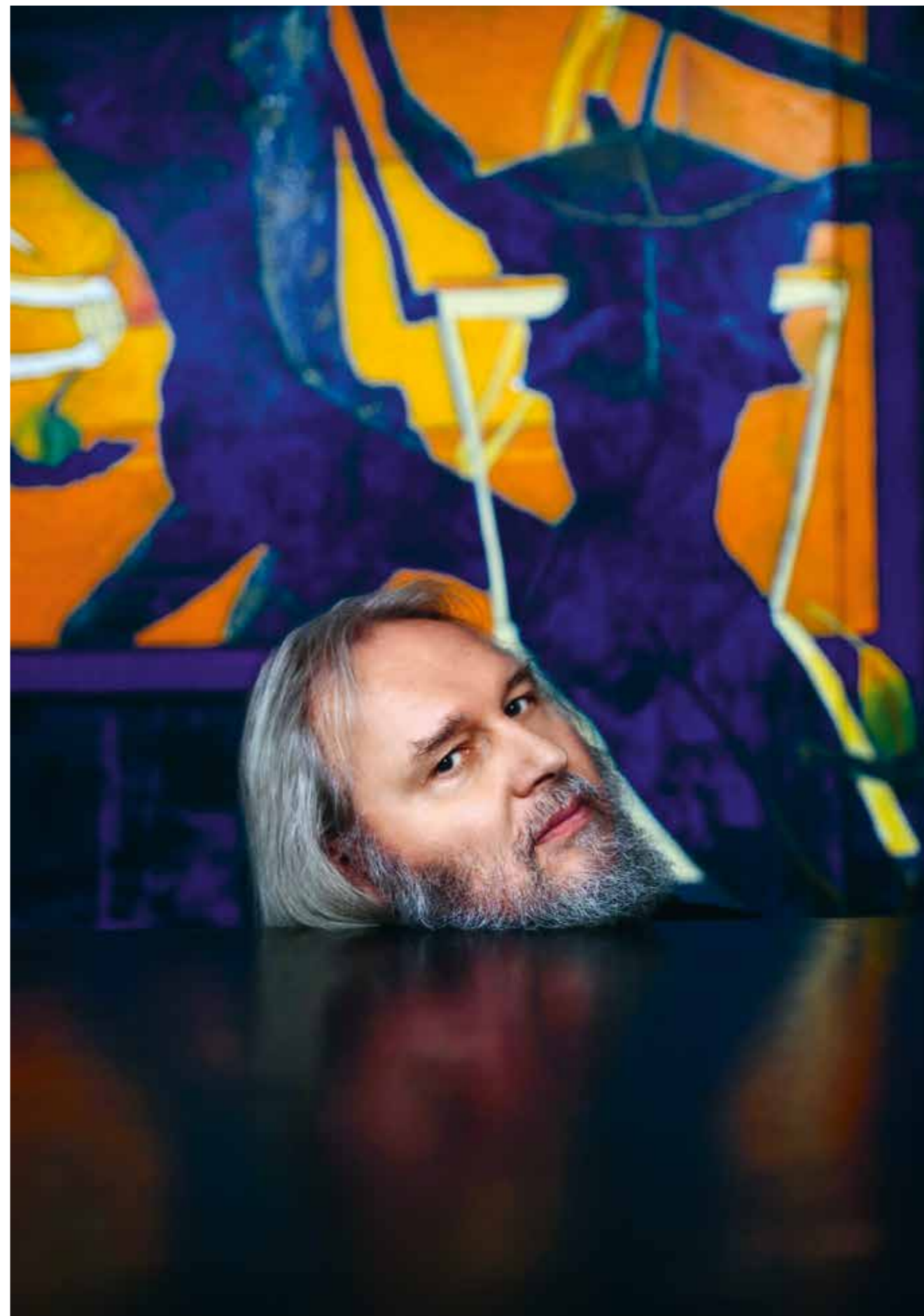
to to, co můj život jistým způsobem přesahuje. Proto jsem také založil mezinárodní projekt Figurama. V podstatě vznikl tak, že dva umělci, kteří učili na brněnské a pražské univerzitě, uspořádali společnou výstavu. Jako první se k nim přidala vídeňská vysoká škola, postupně výtvarných institucí přibývalo a proměňovalo se složení i počet uměleckých škol.

Pokud budeme mluvit čistě o vaší tvorbě, co je pro vás nejdůležitější?

Ve vlastních obrazech hledám co nejpřesnější formu vyjádření a hledám nové formy a způsoby. Potřebuji, aby mě tvoření bavilo, aby bylo pro mne hrou. Při ilustrování knihy jsem ve službě jejího autora, snažím se jeho dílu co nejvíce prospět. Když dělám sochy, důležité je sehnat materiál, nástroje a stihnout termín. Pokud máte na mysli důležitost z hlediska samotného procesu tvoření, pak mi jde o to, aby dílo bylo co nejlepší, abych do něj dal vše, čeho jsem schopen. A vždy je samozřejmě důležité najít čas na realizaci díla v klopotném běhu dní.

Jaký je Váš nejsilnější zážitek spojený s tvorbou?

Portrétování arcibiskupa Vlka v Arcibiskupském paláci na Hradčanském náměstí. Připadal jsem si chvíli jako Francisco

Detail PŘEDÁVÁNÍ KAMENŮ LÁSKY, 1998, kombinovaná technika na dřevě, 220x370cm

LÁSKA, NADĚJE - DRAHOKAMY I KAMENÍ, 2015, kombinovaná technika na dřevě, 228x370cm

Goya. Jeho excelence vešla, v obleku. Já už jsem měl igelity na zemi a na stole, abych prostor nepotřísnil od barev. V montérkách jsem se na něj podíval, a on říkal, vy jste chtěl jiný oděv a obrátil se. Pak vešel v kardinálském, byl velmi ukázněný, ani se nepohnul, a když jsem požádal, aby se podíval chvíli na mne, neotočil hlavu a jen se podíval. Byl první, kdo to udělal bez pohybu. Řekl jsem, že máme něco společného. Zvedl tázavě obočí. Já jsem řekl, že on deset let myl okna a já jsem dělal sedm let uklízečku na základní škole. Obraz byl pro něj dar od přátel.

Jste nejen úspěšný umělec, ale také oblíbený i obávaný pedagog. Jak vás ovlivnila tato role?

Považujeme-li za úspěch to, že dělám věci, které mě baví, že mám ohlas na svou uměleckou činnost, že uměnímilovné diváky moje práce zajímá a dostávám stále nové a nové nabídky na ilustrování knih, výstavy mých prací, pak tedy jsem úspěšný. Moje práce mě stále baví a vzrušuje, tvůrčí výzvy jsou mou motivací a inspirací. A s učením je to dlouhý příběh. Musím předeslat, že jsem byl vyloučen ze všech škol, na kterých jsem studoval. Po různých peripetiích

jsem je dokončil, pražskou akademii dokonce s Cenou akademie. Když jsem začal učit (jako náhradník za vítěze konkurzu Oldřicha Kulhánka, který dostal nabídku učit v USA), podmínil jsem nástup tím, že budu učit, jak budu chtít, že mi nikdo způsob práce nebude určovat. Nastavil jsem velmi náročná, profesionální pravidla, od napnutého papíru na rámu po včasný příchod, absolvování všech hodin výuky a splnění zadaných domácích studií. Překvapivě tato náročnost studenty velmi bavila. Po letech mi studentka s přezdívkou Ostrava řekla: „Pane učiteli, už to není ono, vyměkl jste.“ Nebyl jsem ale jen náročný pedagog s bičem v ruce, vyhlášoval jsem také soutěž o nejlepší kresbu UMPRUM roku, sehnal jsem sponzory na ceny, které se předávaly při každoročním slavnostním zahájení výuky. Následně jsem otevřel výuku pro externisty – večerní univerzitu. Ti mohli po zaplacení školného kreslit spolu se studenty denního studia. A pro studenty jsem díky tomu zdvojnásobil počet hodin, během kterých mohli kreslit podle živého modelu. Nejlepší práce jsem vystavoval v Česku a posléze i v zahraničí, každoročně začal vycházet katalog FIGURAMA.

NOVÍ PENĚZOMĚNCI, 2011, kombinovaná technika na dřevě, 228x370cm

Rektorem jsem byl jen krátce. Dvakrát jsem se stal předsedou akademického senátu, v preferencích na rektora jsem dostal většinu akademických hlasů. Druhý v pořadí měl pouhá tři procenta. Proto jsem výzvu přijal. Pracoval jsem na tom, aby se UMPRUM stala přední školou Evropy nejen ve skle a porcelánu. Chtěl jsem vybudovat ve spojení s průmyslem centra excelence pro porcelán, šperk, počítače. Zatím co jsem o tom všem jednal, druzí mi už vráželi nůž do zad. Netušil jsem, že na škole je bojová falanga, která má své záměry a mocenské cíle. Stal jsem se prvním rektorem v Evropě, který byl odvolán vlastním senátem. A protože jsem v té době po bleskovém převozu musel podstoupit akutní operaci srdce, po návratu z nemocnice jsem jako první věc podal ve škole výpověď. Přesto jsem na školství nezanevřel, zůstal jsem velkým propagátorem a fandou profesionální výuky. Role pedagoga mne donutila precizovat své názory, stále zdokonalovat systém výuky a kultivovat svůj verbální projev. Z výtvarného hlediska mi šlo o to, najít a navrhnout studentům nejkratší a nejsrozumitelnější cestu k výstavbě iluzivního prostoru.

Vždy jste byl navíc vůdčí osobností s touhou posunout dění správným směrem, což se projevilo především v revolučním roce 1989...

Tenkrát jsem se z předsedy odbojného Aktivu mladých umělců stal předsedou OF všech československých umělců v Mánesu a organizoval jsem pochody na Václavské náměstí, řídil výjezdy do krajů, podporu stávkovým studentům a o rok později i výběrová řízení na uměleckých školách. Když jsem pak dostal dvě třetiny hlasů na sjezdu všech zástupců československých umělců, přestože jsem avizoval, že nekandiduji, sundal jsem obrazně řečeno klotové rukávy a vrátil se do ateliéru, kam patřím.

Co osobně považujete za umění?

Definoval jsem si výtvarné umění pro sebe tak, že je to autentická zpráva o nás a o našem světě, která nesmí nudit. Kterou za nás nemůže udělat nikdo jiný, nikde jinde na světě. Je to spojení informace, emoce a řemesla, to vše posypané, podlité nezbytnou ingrediencí – talentem. Nestačí samotné řemeslo, výsledek je pak suchý a nudný. Nestačí samotná emoce, vznikl by jen výron tělesných a duchovních přetlaků.

A nestačí ani samotná informace, z té se rodí noviny a nic není starší než ty včerejší. Pokud se však všechny tři veličiny spojí s talentem, s poznáním, které dokáže věci nově osvětlit, takže je v tomto světle uvidíme jakoby poprvé, stane se něco jako zázrak. Nepodaří se vždy, ale je v našich silách vždy znovu se o to pokoušet. Podobný zázrak můžeme vidět i v jiných činnostech. Když brankář Petr Čech předvede unikátní zákrok, je to sport a zároveň umění. Jeden můj absolvent mi po letech napsal, že jsem mu změnil svými názory život. Do té doby si myslel, že umění je všechno, co se řekne.

Vyjadřujete se kresbou, malbou i sochařskými pracemi. Jak se rozhodujete, které médium je pro zhmotnění myšlenky to pravé?

Otázku by bylo třeba formulovat přesněji, při rozhodování o médiu člověk totiž není vždycky zcela svobodný. Když přijmu účast na malířském nebo sochařském sympoziu, je materiál daný. Ilustrování knihy mi dává možnost volby mezi malbou, kresbou nebo grafikou. Tam se rozhodují podle toho, co se mi zdá pro danou knihu nejlepší. U bibliofilů je volba daná předem – grafika. Ve své práci neztvářuji jednotlivé myšlenky, určující je proud myšlení, které vytváří příběh. Výtvarné umění není prostá ilustrace myšlenky, jak si myslí někteří teoretici, kteří pak hodnotí dílo podle velikosti myšlenky nebo podle slovně vyjádřeného záměru. Domnívám se, že to je falešná cesta. Vede k absurdnímu závěru: Proč vlastně ještě malovat, když to podstatné se dá vyjádřit slovy?

Výtvarná řeč se ale zásadně liší od mluveného nebo psaného slova. Výtvarné umění je jedinečný způsob výpovědi o našem vnitřním a vnějším světě. Očima vnímáme kolem devadesát procent vnějšího světa, celá třetina mozku se zabývá zpracováním viděného. Jak by pak mohlo být vizuálně vnímané dílo vyjádřitelné slovy? Jistě, můžete obraz nějak popsat. Ale text bude vždycky těžce kulhat za přímým vizuálním zážitkem, výtvarné dílo nelze vnímat jinak než na vlastní oči. Přidejte k tomu, že ho můžete vidět v různém světle, v různou denní dobu nebo roční období. Můžete se dotknout povrchu sochy, prohlédnout si ji ze všech stran. Teoretici často výtvarný čin ani nevidí, poslouchají jen slova. Říkám jim, zakryjte umělecké dílo a pak ho podle slov zkuste vytvořit znovu. Nelze! Uvádím takové podobenství. Sledujeme fotbal a obdivujeme Messiho, Čecha, Ronalda nebo třeba Pelého. Vidíme v nich výjimečné osobnosti, jejich umění nejde okecat, je třeba ho získat dlouholetou tvrdou prací. A teď mi – slovně! – vyjádřete myšlenku skrytou v pohybu jejich nohou, těla, hlavy! V současném umění je

výjimečných talentů málo, bylo tomu tak v dějinách vždycky. Ale nadaní tvůrci reálně existují. A na druhé straně si někteří myslí, že stačí říct, co bych udělal, kdybych to uměl – a hned chytíte na vějičku jednoho, který to spáchá, a druhého, který to koupí, kupce. Jak je to možné? Galerie musí vystavovat, kola byznysu se musejí otáčet. Dost často si sběratelé kupují pozornost médií a mediální slávu.

Co pokora před vizuálním světem? Příklad. Italský malíř Giorgio Morandi maloval jen zátiší. Jakou najdete v jeho zátiší myšlenku? Je to jen struktura, světlo, barva, úžasně doteky štětce geniálního malíře. A k tomu jeho velké poznání, talent, duše. Přitom si každá světová galerie považuje za čest, když od něj má obraz. Vzpomínám si, jak kdysi V. V. Štech říkal: Antonín Slavíček je jen oko, ale Bože, jaké oko! Jsou tvůrci, kteří se dotknou pravdy, krásy, nekonečna, ale slovy ten dotek vyjádřit nelze. Výtvarná řeč je velmi specifická – a já vedu studenty k tomu, aby se právě této řeči naučili. Někdo tomu říká řemeslo. Ano je to jedno z nejvyšších řemesel. Učím studenty vizuálně se vyjadřovat prostřednictvím figurální kresby. Když rozvineme srovnání s jazykem: učím je skládat věty ze slov – román už napíší sami. Je troufalé tvrdit toto v době, kdy každý, kdo o sobě prohlásí, že je umělec, si myslí, že se jím už reálně stal. Ne. Tak vznešený soud o vás musí pronést jiní.

Roli ideje či myšlenky přitom nevyklučují: idea je důležitá jako motivace k vytvoření výtvarného díla, je pobídkou, aby člověk sebral odvahu a pustil se do nelehkého zápasu.

Dlouhá léta se věnujete ilustracím knih. Jak jste se k tomu tématu dostal. Vzpomenete si na své první pokusy a první vydanou knihu?

Když jsem byl prof. Arnoštem Paderlíkem vyhozen z Akademie, pustil jsem se do ilustrací ke knize Ladislava Fukse *Pan Theodor Mundstock*. Ty ho oslovily, chtěl mi dát jedničku a vzal mne zpátky. Po letech pak tuto událost vydával za svůj pedagogický úspěch. Možné je všechno. Později jsem objevil knihu od G. G. Márqueze *Podzim patriarchy*, která mě natolik oslovila, že jsem ji ilustroval nejen jako svou diplomovou práci (získala cenu akademie), ale ještě dalších pět let – jako svůj hlavní koníček. Podobenství moci, zvůle diktátora, jak aktuální v reálném socialismu! Dokonce mi to přeteklo i do obrazů. Tepal jsem nepravosti doby a měl jsem pocit, že umění může nejen vzdělávat, ale i napravovat. Mou diplomovou práci ukázal můj oponent Čestmír Berka výtvarným redaktorům našeho tehdy největšího vydavatelství Odeon. Když dostal Márquez Nobelovu cenu a nakladatelství chtělo rychle vydat *Kroniku ohlášené smrti*, jeho redaktor Vladimír

GEORGE ORWELL, ZVÍŘECÍ STATEK, LEDA, 2021, Praha

Nárožník si na mě vzpomněl. Tak vznikla moje první vydaná kniha a hned jsem dostal cenu za nejkrásnější československou knihu. To mě částečně nasměrovalo k ilustrování.

Setkal jste se s některými autory? Znal například García Márquez vaše ilustrace?

Když jsem měl výstavu v Havaně, měl na ni přijet, ale vyboural se v autě a polámal si ruce. V době, kdy něco jako internet neexistovalo, byla osobní setkání vzácná. A nás dělila od světa železná opona. Bulgakov zemřel dřív, než jsem se narodil, ale potkal jsem se s překladatelkou Morávkovou. Ta mi vyprávěla o setkání s vdovou po Bulgakovovi v jeho bytě a ptala se, proč na ilustracích není Pilát. Tak jsem ho namaloval. Jinak jsem ilustroval čtyřikrát *Mistra a Markétku*. Do poslední vydané verze jsem spojil ilustrace ze všech předchozích a přidělal dalších šedesát stran. Je to můj oblíbený román, kultovní dílo, a kdyby mi ilustrace nevzali a neodnesli, aby kniha mohla vyjít, ilustruji dodnes. Knihu *Ústav Kamila Vondráška* jsem hodně konzultoval s autorem, který mě k této práci sám vyzval. Pak jsem od něj ilustroval ještě *Údiv*, a teď vyhrožuje, že už zase něco píše. Bibliofilie konzultuji se svým úhlavním vydavatelem Karlem Žižkovským, přesněji s jeho vydavatelstvím KGB (kniha, grafika, bibliofilie). Např. *Zjevení sv. Jana*, *Sedm hříchů*, *Krysař*.

GEORGE ORWELL, ZVÍŘECÍ STATEK, LEDA, 2021, Praha

Letos vyšla *Sorry jako, české právo* od Milana Hulíka. Tu jsem ilustroval na Milanův popud a domlouvali jsme koncepci. Kresby jako černý humor. Křtil ji Bolek Polívka ve svém divadle. Poslední ilustrovaná kniha se teď bude křtít v Božské Lahvici a v paláci Luxor. George Orwella jsem samozřejmě už nestihl potkat, ale aspoň jsem ho namaloval do jeho knihy *Zvířecí statek*. Krásný muž, charismatický s cigaretou v koutku úst.

Jakým způsobem ilustrace vznikají, pracujete na nich již v průběhu čtení knihy, nebo si necháváte odstup?

Napřed pozorně a pomalu čtu, vypisuji si zajímavé lokality, prostředí, zadržávám nosné pasáže, dělám si skici k jednotlivým dějům. Potom nechám všechno chvíli zrát a hledám klíč, to znamená, jak danou knihu ilustrativně pojmout. Jakou technikou a jakým způsobem pracovat, jak rozvrhnout jednotlivé ilustrace. Rámcově určím i počet ilustrací. Obal a přebal dělám většinou až na konec, když už jsem se potřebným způsobem rozmaloval. Orwella jsem hledal dva měsíce. Někdy to trvá i rok. Pořád ještě nemám vyřešenu připravovanou bibliofilii *Máj* Karla Hynka Máchy.

Má v dnešní době umělec šanci se uživit, pokud se věnuje čistě tvorbě? Přece jen je v tom také kus práce na sebeprezentaci.

V době pandemické je to naprosto nemožné. Zatímco galerie nefungují, nájmy a inkasa se platit musí stále. Materiál je čím dál dražší. Když pandemie povolí, situace je sice těžká, ale dá se zvládnout. Znáám několik lidí, kteří tím mořem plouvají dobře. Jen je třeba vědět, že zakázky jsou nepravdělné a příjemy ještě nepravdělnější.

Sebe prezentaci jsem nikdy nerozuměl. Výtvarník není zpěvák, který je vidět na pódiu a přitom zpívá jen to, co pro něj napsali jiní. Výtvarník jde se svou kůží na trh skrze své dílo, ve kterém je obsažen. Vidět je jenom na vernisážích.

Pochyboval jste někdy o sobě, o svém talentu, o své práci?

Pochybnosti jsou vždy, ale nesmí být tak silné, aby vám to podrazilo nohy. Nejlepší obrana proti pochybnostem je další práce. Sebevědomí je důležité, aby člověk vůbec mohl dílo začít a aby ho dovedl do úspěšného konce. Bez sebevědomí bych nemohl učit, nedokázal bych studenty přesvědčit o tom, že naše společné snažení má smysl. Kladl jsem si dříve otázku po smyslu, propadal jsem deziluzi a nihilismu. Pak jsem se rozhodl, že pro mě tvůrčí život má smysl a v mém vesmíru jsem mu dal smysl absolutní. Už se neptám, neoslubuji se, pracuji, jak nejlépe umím.

Jaká je podle vás v současném světě role umění?

Podstatná. Mohli jsme to vidět teď v době korony. Co lidé dělali? Žili z umění. Filmy, hudba, literatura (to znamená ilustrace), virtuální prohlídky galerií, architektura, úžasné filmy o historii, přírodě, cestování, vesmíru. Bude čím dál tím víc volného času a úloha a prostor pro umění jen poroste.

Jaký vztah máte ke kritikům a co podle vás odhalí jejich kvality?

Ambivalentní. Někdy pomáhají, někdy škodí. Znáám úžasné osobnosti, pracovitě a inspirativně. Znáám i jiné, ty, kteří říkají, jak by to dělali, kdyby to uměli. Nějak je nevyhledávám a oni mě taky ne. Texty si raději nechám psát od literátů. V poslední monografii to byla povídka od Petra Šabacha. Posledním teoretikem, který mi zahajoval výstavu (konala se v Chomutově), byl úžasný František Dvořák. Byl jsem na promítání filmů o něm v Knihovně hlavního města Prahy a tam bylo vidět, jak má umělec opravdu rád a jak svobodně se pohyboval v ateliérech. V jednom z filmů bylo vidět, jak zahajuje naši výstavu ve Špálově galerii. Byl to dokument o úžasné osobnosti.

Máte nějaký sen o knize, kterou byste rád ilustroval?

Určitě budu rád, když si ke mně najde cestu výborná kniha. Špatná kniha se dobře ilustrovat nedá. Líbil by se mi Isaac Babel nebo Ivan Bunin, z českých Ladislav Fuchs, Franz Kafka, Ladislav Klíma, Kamil Vondrášek, jihoameričtí autoři nebo Isaac Bashevis Singer.

Váš oblíbený autor?

Ti, co jsem uvedl, jsou současně moji oblíbení. Patří k nim také Rudyard Kipling, Robert van Gulik, Jiří Orten, Robert Merle, Jack London a jeho *Tulák po hvězdách*. Mohl bych ještě vyjmenovávat dalších pět minut a stejně bych na někoho zapomněl.

Co pro vás znamená úspěch?

Napřed bychom si měli ujasnit, co je to úspěch. Pokud je úspěch to, že mám možnost pro Boris Jirků výtvarné umění vnímat jako jedinečný způsob výpovědi o našem vnitřním a vnějším světě. Malíř, sochař, ilustrátor a pedagog se svérázným přístupem a výjimečným citem pro figurální kresbu a malbu, který dnes mladším kolegům pomáhá na cestě k poznání, byl sám jako student rebel a ze studia jej dokonce několikrát vyloučili. acovat ve svém oboru, že mohu svobodně pracovat a stýkat se s přáteli podle své vůle a že se mi daří najít vlastní způsob vyjádření, pak jsem úspěšný. Počítám k tomu i fakt, že mohu učit a pomáhat mladším kolegům na cestě k poznání.

Co vás dělá šťastným?

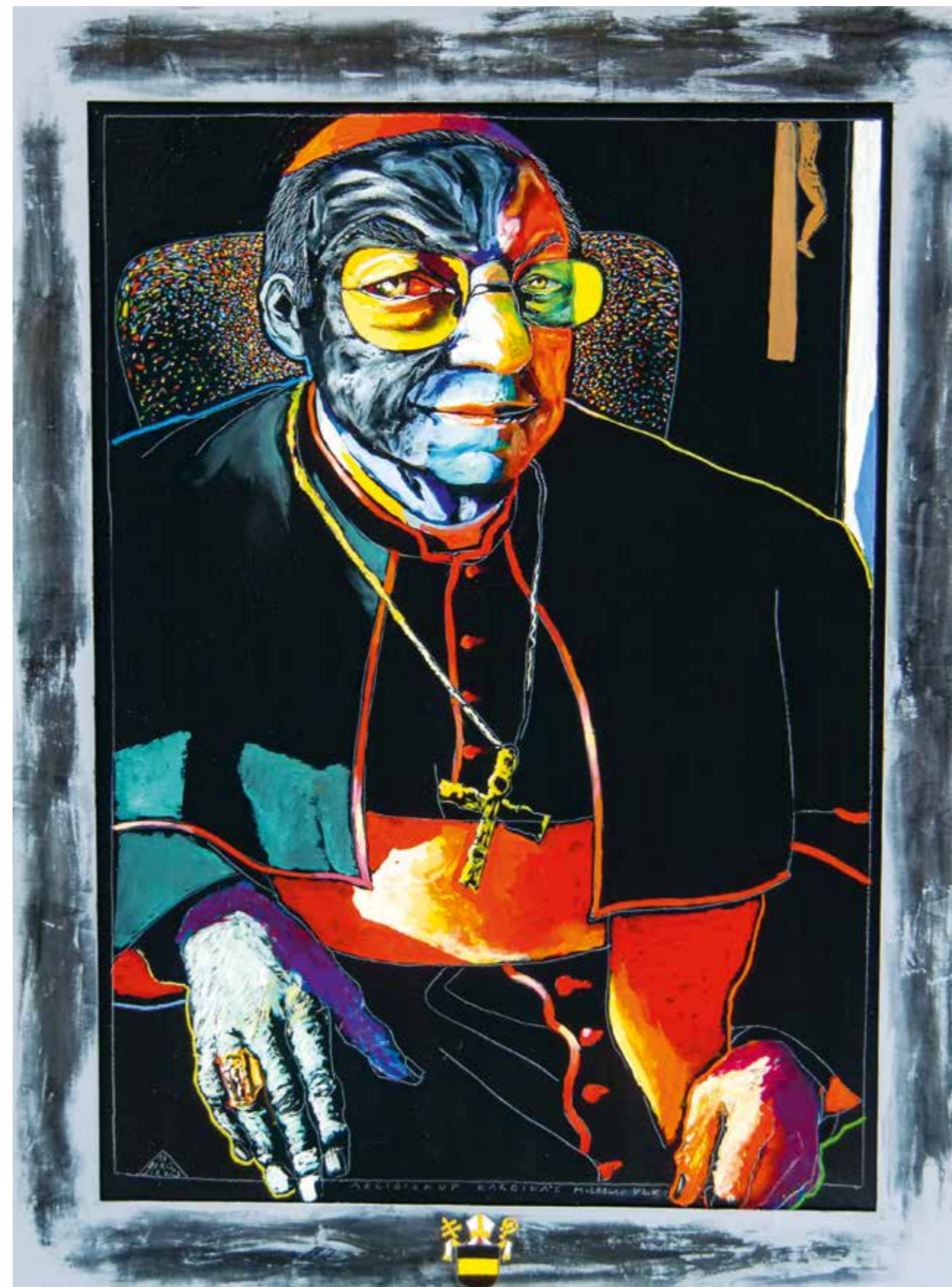
Kromě vlastní práce? Pobyť na chalupě na Valašsku se svou rodinou. Jsem šťastný, když večer usedneme u kamenného stolu ke společnému bohatému salátu s trochou červeného vína při zapadajícím slunci. Nebo setkání s přáteli.

Ideální čas/místo pro tvorbu?

Kdekoli a kdykoli. Na cestách, v ateliéru v Praze a na Bečvách, na sympoziích s přáteli. Ateliér nosím v sobě.

Máte nějaký dlouho nerealizovaný sen, který byste rád splnil?

Rád bych zkusil pravou vitráž, snad se už něco rýsuje. Sním o tom od střední školy. Také mám ještě nesplněné přání vytvořit podle svého obrazu gobelín. Dále bych rád letos oprášil lyže, slalomky, které jsem si před více než rokem pořídil.

ARCIBISKUP KARDINÁL MILOSLAV VLK, 2010, kombinovaná technika na dřevě, 160x110cm